

M?vészek voltak, besúgók lettek

2023 január 29. Flag

Szöveg méret

Mentés

-
-
-

• [0](#)

Még nincs értékelve

Mérték

Zseniális alkotók vagy aljas emberek? B?nösök vagy áldozatok? Megbocsátás vagy feledés?

Minden politikai taposóaknát föl kell robbantani – mondta nem sokkal a halála el?tt Csegey Dénes, és úgy t?nik, igaza volt. A közéleti taposóaknák ma is aktívak, s harminc évvel a rendszerváltás után sem teljesen tisztázott,

milyen személyes b?nök terhelik azoknak a lelkiismeretét, akik így vagy úgy, aktívan vagy csak tessék-lássék módon, kényszerb?l vagy el?nyök reményében együttm?ködtek a rendszerrel. A most kibukott információ, Dinnyés József ügynökm?ltja kapcsán összeszedtük, hogyan ragadta meg a sajtó, hogyan értelmezték kritikusok és szerecsenmosdatók beszervezett m?vészeink tevékenységét.

Csatári Bence történész, a korszak jeles kutatója egy tanulmányában azt írja: „A Belügyminisztérium III/III. Csoportf?nökségének illetékes egységei a Kádár-rendszerben egyaránt megfigyelés alatt tartották a kulturális élet fontos és kevésbé jelent?s területeit, lényegében mindenr?l tudtak, amir?l érdemes volt tudni.” Az információk jelent?s részét ügynökök révén gy?jtötték össze.

A Magyar Rádiónál például kiterjedt besúgóhálózat m?ködött, amelynek Csatári kutatásai szerint tagja volt író, elektronikai m?szerész, riporter, újságíró, lemezlovas, rockzenész, de még kozmetikus is. Nem meglep? tehát, ha a korszak kulturális életének számos szerepl?je vállalta a gyalázatos szerepet. Inkább az az elgondolkodtató, hogy miként reagáltak a napvilágra került b?nökre az érintettek és a véleményformálók.

A rendszerváltás utáni Magyarország egyik korai ügynökügye Csurka István nevéhez f?z?dik. Az író 1993-ban a Magyar Fórumban Átvilágítás címmel megjelent írásában elismerte, hogy „Raszputyin” fed?néven beszervezték, miután 1956-ban fél évre internálták. Hangsúlyozza azonban, hogy a rábízott feladatokat nem hajtotta végre, és nem küldött jelentéseket sem az állambiztonsági szerveknek. Kés?bb komoly vita alakult ki arról, hogy valóban jelentett-e Csurka, s, ha igen, mekkora súlya volt az általa szolgáltatott adatoknak.

Ugyancsak az MDF képvisel?jeként került a közfigyelem fókuszába Szokolay Zoltán, aki saját bevallása szerint is szorgalmasan írta a jelentéseit a pártállami titkosszolgálatoknak. Az MDF színeiben képvisel?ként és nemzetbizottsági alelnökként is dolgozó tanár-költ? Cseh Tamásról és Csurkáról is jelentett, saját, nyilvános vallomása szerint azonban mindazokról, akiket szeretett, úgy próbált beszélni, hogy ne ártson nekik. Hogy mit mondott azokról, akiket nem szeretett, arról nem nyilatkozott. Ügye nem vert fel nagy port, mert múltjának nyilvánosságra kerülése után elt?nt az országos közéletb?l.

Az els? ügynökügyekre ?szinte megdöbbenéssel reagált a közvélemény, ám hamarosan új folyamatok indultak el. Tar Sándor íróról, ugyancsak a demokratikus ellenzék tagjáról az derült ki, hogy az állambiztonsági szolgálat meghurcolta, megfenyegette, zsarolta. Ügynökm?ltjáról 1999-ben vallott az Élet és Irodalomban.

Esetét különlegessé teszi egy levélváltás: Kenedi János író, aki az SZDSZ országgy?lési képvisel?jelöltje volt, és akir?l Tar a jelentéseit írta, nyilvánosan megbocsátott a besúgónak. Tar egy Kenedinek írott levelében így válaszolt: „Nem kérem, hogy bocsáss meg, ennek most nincs semmi értelme.” A levélváltás nyomán az Élet és Irodalomban széles vita bontakozott ki, amib?l az derült ki, hogy Tarra sokan már nem mint besúgóra, hanem mint áldozatra tekintenek. Úgy t?nt, mintha Tar felmentést kapott volna. Kés?bb Kenedi is azt írta, katarzist remélt a megbocsátása nyomán, ám közel sem ez lett az eredménye.

Esterházy Péter a Harmonia Caelestis megjelenése után szembesült apja ügynökm?ltjával, amit a Javított kiadás cím? m?vében dolgozott fel. Esterházy Mátyás 1957-t?l adott jelentéseket az állambiztonsági szolgálatnak. A titok napvilágra kerülése után nagyon sokan igyekeztek relativizálni az ügyet. Göncz Árpád, Magyarország volt elnöke, író úgy nyilatkozott, hogy átérzi Esterházy apjának helyzetét, hiszen ?t is zaklatták a titkos ügynökök. Hozzátette, önszántából senkib?l sem lesz besúgó. Nádas Péter író és Balassa Péter publicista Esterházy Javított kiadását heroikus gesztusnak, h?sies lépésnek min?sítették. K?szeg Ferenc politikus pedig kijelentette, senkinek sincs joga elítélni Esterházy Mátyás cselekedeteit.

Hasonló hangokat lehetett hallani akkor, amikor Szabó István Oscar-díjas filmrendez?r?l derült ki, hogy a III/III jogel?djének írt jelentéseket: 1957 és 1963 között Képesi Endre fed?néven jelentett a bel? reakció elhárításával foglalkozó II/5-ös osztálynak. Szabót terhel? adatok alapján szervezték be az ötvenhatos forradalom után, a Gervai András által közzétett dokumentumok szerint ugyanakkor lojális volt a népi demokráciához. Hogy milyen következménye lett a megtorlás korszakában írt 48 jelentésének, nem ismert. A megfigyeltek között volt Jancsó Miklós, Mécs Károly, Tör?csik Mari. Szabó lebukása után ugyanúgy megindult a neves rendez? tisztára mosása, ahogy Esterházy vagy Tar esetében.

Szabó Istvánt a rendszerváltás el?tt évtizedekig tartó, bens?séges barátság f?zte Molnár Gál Péterhez. A 2011-ben elhunyt színikritikus, újságíró, dramaturg és színháztörténész a rendszerváltás el?tti színházi élet meghatározó alakja volt. R?la 2004 novemberében derült ki, hogy jelentett. A Latinovits Zoltánra vonatkozó állambiztonsági dokumentumok alapján vált világhíressé a színész hozzátartozói számára, hogy a kritikus készítette a jelentéseket. Molnár a Népszabadságban közzétett írásában ismerte be 2004-ben, hogy 1963-ban valóban aláírt egy szervezési nyilatkozatot. Miután pedig megjelent Coming out cím? önéletrajzi könyve –melyben besúgói múltjáról is vall –, Spiró György így méltatta: amit a memoárjában leírt a besúgói tevékenységér?l, az páratlan. Soha senki nem nézett szembe az ügynöki múlttal ennyire ?szintén és tárgyilagosan.

Vikidál Gyula énekesr?l 2004-ben derült ki, hogy „Dalos” fed?névvel, III/III-as ügynökként küldött jelentéseket zenésztársairól 1981 és 1986 között. „Titkos megbízottként” szóbeli jelentéseket adott az állambiztonságnak, többek között Nagy Feróról és a kommunista popcézárról, Erd?s Péterr?l. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára által feltárt és nyilvánosságra hozott dokumentumokból kiderült, hogy szó sem volt valamiféle lejárató, lélekbe gázoló jelentésekr?l.

Azt írta róla a pártállami tiszt, hogy megbízhatóan végzi a dolgát. Vikidál személyesen kért bocsánatot Nagy Ferótól, amiért a pártállam idején többek között róla is jelentéseket adott az állambiztonsági szolgálatnak. A Beatrice frontembere ugyan nem próbálta mentesíteni egykori zenésztársát, de nagyvonalú megbocsátással nyilatkozott róla néhány évvel ezel?tt: „Eltelt harminc év a rendszerváltás óta. Örülünk annak, hogy szabadon élhetünk, és dönthetünk a saját sorsunkról. Öreg vagyok én már ahhoz, hogy ilyenekkel foglalkozzak! Elévültek a régi dolgok, és én is elengedtem ezeket a sérelmeket.”

Dalos ügye kapcsán Som Lajosról is kiderült, hogy jelentéseket készített a titkosszolgálatoknak. Míg a legtöbben titkolni, s?t tagadni próbálják, hogy az átkos rendszerben besúgók voltak, addig Som Lajos önként árulta el a Best magazinban, hogy az 1970-es években III/III-as ügynöknek szervezték be. A Píramis együttes alapítója és vezetője azonban azt nyilatkozta: a banda tagjainak is beszámolt arról, hogy mire kérték, s mindvégig igyekezett fals, semmitmondó információkat továbbadni.

Úgy t?nik, ahogy egyre távolabb kerül a szocialista rendszer emléke, úgy válik egyre könnyebben feledhet?vé a besúgók aljassága. Legalábbis azok körében, akik nem voltak közvetlenül érintettek.

A témáról alapos feldolgozást közöl például Gervai András a Fed?neve: „szocializmus” – M?vészek, ügynökök, titkosszolgák cím? könyvében, ahol részletesen beszámol számos ismert filmes és színházi személyiség ügynökmúltjáról. A kötet bemutatóján az ügynököket mentesít?, az ügynökmúlt súlyát relativizáló Havas Henrik egyebek mellett arról beszélt, hogy szerinte Szabó István ügynökként is az alkotásaihoz gy?jtött tapasztalatokat, s ezek nélkül nem tudta volna elkészíteni zseniális filmjeit, a Mephistót és a Redl ezredet.

A közönség soraiból felháborodva kért szót Ernyei Béla színész, aki leszögezte: egyáltalán nem volt olyan szelíd vagy következmények nélküli az ügynökök tevékenysége, a III/III-as hálózat munkája, ahogy azt egyesek beállítják mostanában. Sokakat zaklattak, zsaroltak, fenyegettek, hogy így vegyék rá a jelentésekre, de mégis sokan tudtak nemet mondani.

Borítókép: Szabó István (Fotó: MTI)

Rácz András - www.magyar nemzet.hu

DR. DRÁBIK JÁNOS
100 ÉVVEL TRIANON UTÁN
DVD A trianoni gyalázaatról tabumentesen

„Egy film amelyet minden
magyarnak látnia kell”

Ajánló